

ДЫНАМІКА САЦЫЯКУЛЬТУРНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ НА МЯЖЫ СТАГОДДЗЯЎ

У пачатку ХХІ стагоддзя радыкальна мяняюцца змест, дынаміка і механізмы сацыялізацыі асобы. Карэнныя пераўтварэнні ў эканамічным, сацыяльна-палітычным і духоўным жыцці раскрылі істотныя супярэчнасці ў развіцці культуры, абумовілі прынцыповыя змены ў сістэме адукацыі і выхавання, выявілі неадпаведнасць шэрага кампанентаў культурна-асветніцкай дзейнасці. Сітуацыя, якая склалася ў культуры, аб'ектыўна патрабуе пераходу да новых прынцыпаў сацыяльна-культурнай дзейнасці. Істотныя змены ў развіцці нацыянальнай беларускай культуры актуалізавалі неабходнасць вывучэння як мінулага, так і сучаснага зместу культурнай дзейнасці. Галоўным стала страта старога ідэалагічнага канструкту – уяўлення аб грамадстве ў цэлым як адзіным суб'екце культурнай дзейнасці, менавіта з чым ажыццяўляўся выбар адзінай сістэмы каштоўнасцей. У сацыяльна дыферэнцыраваным грамадстве не было адзінай сістэмы каштоўнасцей, а адзіная культурная прастора існавала як абстракцыя, разумовая канструкцыя, а не рэалія культурнага жыцця, у якой гэтых прастораў мноства і знаходзяцца яны ў супярэчлівым узаемадзеянні. У якасці прыярытэтнай вызначасца каштоўнасць індывідуальна-асобаснага пачатку. Сацыяльна-культурная дзейнасць у сферы вольнага часу характарызуецца разнастайнасцю заняткаў, абумоўленых непаўторнасцю, унікальнасцю і самабытнасцю асобы чалавека.

Аналіз практыкі культурнай дзейнасці паказаў, што ў сацыяльна-культурнай сферы існуюць глыбокія супярэчнасці, якія складваліся на працягу дзесяцігоддзяў. Намі вылучаны найбольш істотныя з іх. Гэта супярэчнасці паміж:

– рэальнымі культурнымі запатрабаваннямі і інтарэсамі насельніцтва і ступенню іх задавальнення;

– неабходнасцю карэннага абнаўлення матэрыяльнай базы і матэрыяльна-гаспадарчым забеспячэннем галіны па астаткавым прынцыпе;

– дэмакратычнай прыродай сацыякультурнай дзейнасці і аўтарытарна-бюракратычнай сістэмай кіравання культуры;

– ростам плюралізму ў рэфармуемым грамадстве і старой парадыгмай культурнага развіцця.

Вывучэнне цяперашняй сацыякультурнай сітуацыі Беларусі сведчыць аб тым, што ў краіне назіраюцца недастатковае развіццё грамадскіх структур, крызіс галіновай мадэлі арганізацыі і кіравання культурнымі працэсамі, глыбокае адставанне ўсёй культурна-асветнай сферы.

Такім чынам, выяўляючы пазітыўныя тэндэнцыі развіцця масавых культурных працэсаў (пашырэнне сацыяльнай прасторы і відаў штодзённай культурна-адпачынкавай дзейнасці, павышэнне ўдзельнай вагі самадзейных формаў культурнай актыўнасці і арганізацыі вольнага часу, з’яўленне новых субкультурных утварэнняў і ініцыятыўных суб’ектаў сацыякультурнага дзеяння), неабходна адначасова ўлічваць развіццё негатыўных і супярэчлівых тэндэнцый у рамках гэтых жа працэсаў.

Метадалагічнай перадумовай сучаснай культурнай палітыкі, такім чынам, становіцца асэнсаваная патрэбнасць у выпрацоўцы сістэмнага ўяўлення аб культурным жыцці грамадства, прынцыпова іншай мадэлі арганізацыі культуры вольнага часу, асветы насельніцтва. На працягу некалькіх дзесяцігоддзяў у аснове сацыяльна-культурнай дзейнасці знаходзілася суб’ект-аб’ектная тэарэтычная мадэль арганізацыі вольнага часу людзей. Сутнасць гэтай мадэлі заключалася ў тым, што насельніцтва разглядалася не ў якасці суб’екта арганізацыі ўласнага адпачынку і тым больш суб’екта сацыяльна-культурнай дзейнасці, а ў якасці аб’екта ўздзеяння з боку дзяржаўных і грамадскіх структур, аб’екта, які яны закліканы выхаваць. Кардынальная перабудова грамадства стварыла перадумовы пераходу да суб’ект-суб’ектнай мадэлі ар-

ганізацыі культурнай дзейнасці. У гэтай мадэлі само насельніцтва становіцца суб'ектам сацыякультурнай дзейнасці.

На канцэптуальным узроўні шматлікія сацыяльныя інстытуты, грамадскія арганізацыі ў духоўных працэсах таксама з'яўляюцца суб'ектамі, але іншага кшталту. Увесь сэнс іх дзейнасці заключаецца ў тым, каб стварыць умовы, неабходныя для развіцця ініцыятывы, актыўнай творчасці людзей у сацыяльна-культурнай сферы. У сувязі з гэтым дзяржаўныя і грамадскія структуры паступова вызваляюцца ад не ўласцівых ім функцый і канцэнтруюць намаганні на трансляцыі і развіцці культуры, арганізацыі культурных зносін і адпачынку насельніцтва. Безумоўна, яны адначасова павінны займацца і фарміраваннем масавай грамадскай свядомасці, выхаваннем усіх катэгорый насельніцтва ў духу агульначалавечых каштоўнасцей, гуманізму, дэмакратычных ідэалаў.

Такім чынам, пераход да якасна новага стану сацыяльна-культурнай сферы патрабуе пераарыентацыі дзейнасці ўстаноў, прадпрыемстваў і арганізацый культуры і мастацтва.

Трэба адзначыць, што ў гэты перыяд адбываецца трансфармацыя сістэмы прынцыпаў культурнай дзейнасці, абумоўленая новай сацыякультурнай сітуацыяй, працэсамі дэмакратызацыі і гуманізацыі, новымі запатрабаваннямі і інтарэсамі людзей.

У ліку прынцыпаў культурнай дзейнасці мэтазгодна вылучыць наступныя:

- гуманізацыі зместу ўсяго выхаваўчага патэнцыялу, яго усёабдымнага падначалення інтарэсам, запатрабаванням і ўстаноўкам асобы;

- свабоды творчай дзейнасці і самаразвіцця культурных працэсаў, плюралізму кірункаў і стыляў у творчасці, адмовы ад манапалізму ў культуры;

- усеагульнай масавай культуратворчасці, самаарганізацыі, самасцвярджэння асобы як дамінуючай прыметы;

– дыялектычнага адзінства і пераемнасці культурна-гістарычнага, нацыянальна-этнічнага вопыту, традыцый і інавацый;

– спалучэння дзяржаўных і грамадскіх пачаткаў у арганізацыі культурнай дзейнасці і інш.

Названыя прынцыпы знайшлі адлюстраванне ў законе “Аб культуры ў Беларускай ССР” і ў праграме ААН і ЮНЕСКА “Дзесяцігоддзе развіцця культур (1988—1997 гг.)”. Перш за ўсё мы маем на ўвазе ўлік культурнага аспекту развіцця, захаванне культурных здабыткаў, удзел у культурным жыцці і развіцці, стымуляванне творчасці ў галіне мастацтва і інш.

Тэарэтычнае асэнсаванне якасна новых прынцыпаў арганізацыі культурнай дзейнасці толькі пачынаецца, хаця ў Беларусі ўжо назапашаны пэўны вопыт сацыякультурнай дзейнасці як грамадскай сістэмы. Яго асэнсаванне магчымае на стыку такіх фундаментальных навук, як філасофія, культуралогія, сацыялогія, гісторыя, псіхалогія, эканоміка, педагогіка і інш. Прырода і прызначэнне культурнай дзейнасці могуць разглядацца і ў культуралагічным аспекце. Гэты аспект ахоплівае шырокі спектр зместу і сучасных відаў дзейнасці, уключае цэлы блок першапачатковых паняццяў культурных каштоўнасцей, здабыткаў, сферы культурнай дзейнасці, прынцыпаў і функцый, творчай дзейнасці, прыватных і галіновых метадык айчыннага і замежнага вопыту.

Такім чынам, можна зрабіць выснову, што ў канцы 80–90 гг. адбыліся глыбінныя змяненні ў культуралагічных працэсах, якія патрабавалі ўдакладнення прынцыпаў, функцый, задач, мэты, метадаў і сродкаў дзейнасці сацыяльна-культурных інстытутаў.